

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження
«Соціально-психологічні чинники резистентності до емоційного вигорання
у професійній діяльності лікарів» Л. Л. Лотоцької-Голуб, подане на здобуття
наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності
19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Актуальність дослідження Л. Л. Лотоцької-Голуб не викликає сумнівів адже проблема емоційного вигорання у представників соціономічних професій до сьогодні не вирішена і потребує ретельної розробки та емпіричної верифікації теоретичних моделей та концепцій.

Представлені в дисертації загальна організація, шляхи та методи дослідження виявляються адекватними завданням, які поставлені дисертанткою. Категоріально-понятійний апарат дисертаційної роботи характеризується чіткістю формулювань і логічністю, взаємопов'язаністю таких його елементів, як об'єкт, предмет та спрямовані на досягнення мети дослідження завдання. Основні результати дослідження, аргументовано й повно подаються у тексті дисертації. Мета й завдання дисертаційного дослідження чітко сформульовані, структура дисертаційного тексту відповідає поставленій меті, розкриває тему дослідження і забезпечує аргументованість і достовірність отриманих результатів.

Визначення об'єкта, предмета та мети дослідження свідчить про високий рівень наукової культури дисертантки. Вибір використаних методів дослідження у цілому забезпечує досягнення мети і реалізацію поставлених завдань.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується кількома чинниками – вдалою і продуманою логікою викладення матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої здобувачем наукової літератури, використанням результатів власного дослідження.

Дисертація Людмили Леонідівни має класичну структуру: вступ, три розділи, висновки до розділів, висновки, додатки та список літератури.

У теоретичній частині дисертаційного дослідження проаналізовано стан проблеми емоційного вигорання у соціальній психології та визначено особливості розуміння поняття «резистентність емоційному вигоранню» у професійній діяльності лікаря.

В емпіричній частині дослідження авторка обґрунтовує вибір емпіричного інструментарію, виявляючи належну компетентність в доборі релевантних діагностичних методик, виділяє сутнісні етапи дослідження та ретельно його здійснює.

Заслуговує на позитивну оцінку послідовність викладення результатів дослідження, чіткість у формулюванні теоретичних та експериментальних висновків. Як видно з тексту дисертації, авторка цілком кваліфіковано здійснила планування та організацію дослідження, обґрунтувала вибір дослідницьких методик, визначила основні критерії дослідження та методи статистичної обробки отриманих даних. Висока надійність та вірогідність отриманих результатів забезпечувалась теоретичною та методологічною обґрунтованістю вихідних положень; використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, адекватних меті, об'єкту, предмету та завданням дослідження; поєднанням кількісної та якісної обробки одержаних даних; репрезентативністю вибірки; застосуванням методів математичної статистики в оцінці результатів дослідження.

Організація та методики дослідження відповідають завданням роботи та досягненню головної мети. Можна констатувати, що в дисертації досягнута єдність методологічних підходів і методичного забезпечення, дослідницького інструментарію та дослідних процедур. В цілому слід відзначити чітко продуману реалізацію експериментального дослідження, яка виявляється в обґрунтованості вибору експериментального плану, адекватності підбору стандартизованого психодіагностичного інструментарію, що цілісно охоплюють відповідні ключові психологічні конструкти та взаємовідношення між ними, закладені в змісті гіпотез.

Так у другому розділі авторка досліджує патерни поведінки студентів-медиків та лікарів у процесі професійного стресу; з'ясовує психологічну природу резистентності як чинника, що сприяє професійному зростанню особистості та протидіє професійному вигоранню у фахівців медичної галузі. За результатами отриманих емпіричних даних дисертантка планує та реалізує формувальний етап дослідження.

У третьому розділі роботи результати та процедуру формувального експерименту. Здобутком роботи є створена авторкою комплексна програма формування резистентності до емоційного вигорання у лікарів. Програма складається з теоретичного курсу; практичних занять; тренінгу корекції емоційних станів та тренінг соціальної адаптованості. Курс складається з двох теоретичних блоків – «Професійна стресологія» та «Основи професійної реабілітації».

Позитивними аспектами дисертаційного дослідження Л. Л. Лотоцької-Голуб є виявлення змісту та структури професійної діяльності лікаря у відповідності з етапами професійного становлення.

Цікавою знахідкою роботи є, розроблена Л. Л. Лотоцькою-Голуб, теоретична модель «резистентності до емоційного вигорання» лікаря. Специфікою моделі є акцент на свідомленні власних копінг-стратегій, самодіагностиці емоційного стану, саморегуляції й формуванні позитивних паттернів резистентності й стресостійкості. Саме відповідно до теоретичної моделі обґрунтовано, розроблено і апробовано комплекс психокорекційних впливів, спрямованих на формування резистентності до емоційного вигорання лікарів.

Теоретичне й емпіричне дослідження дозволило дисертантці окреслити значення резистентності до емоційного вигорання у професійній діяльності лікарів різних спеціальностей тісно пов'язаного із ціннісним ставленням до професійної діяльності, себе та світу в цілому, оскільки дослідження цього поняття сприяє висвітленню причин, які викликали сучасне відчуження між

професійною діяльністю лікарів і суспільством. Аналізуючи цю складну проблему, автор формулює соціально-психологічні чинники резистентності до емоційного вигорання, які охоплюють досить широкі аспекти: формування ціннісного світогляду, зосередження цілей і інтересів суспільства на подоланні духовної кризи спільноти в тому числі й професійної.

За результатами теоретичного аналізу та емпіричного вивчення проблеми можна стверджувати щодо необхідності формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців, лікарів до професійної діяльності, здійснювати психопрофілактику негативних впливів емоційного вигорання на професійну діяльність лікарів.

Відзначаємо висвітлення результатів наукової роботи у публікаціях дисертантки та апробації основних положень на науково-практичних конференціях.

Наукова новизна полягає в з'ясуванні соціально-психологічних особливостей резистентності до емоційного вигорання у професійній діяльності лікарів;

Висновки та результати дослідження є достовірними, оскільки забезпечені кількісним та якісним аналізом, обробкою емпіричних даних із застосуванням адекватних методів математичної статистики.

Безсумнівним є практичне значення дослідження, яке полягає у розробленні програм корекції та профілактики емоційного вигорання у лікарів. Також одержані результати і розроблені психодіагностичні та корекційні прийоми можуть бути використані у роботі психолога ВНЗ з метою актуалізації успішних копінг-стратегій студентів-медиків.

Зміст автореферату відображає основні положення дисертації.

Разом з тим робота не позбавлена окремих недоліків:

1. В дисертаційному дослідженні виокремлюються різні соціально-психологічні чинники резистентності до емоційного вигорання лікарів в

процесі професійної діяльності. Проте немає чіткого визначення власне які соціально-психологічні чинники сприяють резистентності до емоційного вигорання, а які, навпаки, здійснюють негативний вплив й спричинюють емоційне вигорання.

2. В рамках теоретичного аналізу проблеми акцентується увага на понятті «емоційне вигорання», однак належного відокремлення від поняття «професійне вигорання» не представлено, тому важливо розкрити психологічну природу та зміст їх суттєвої різниці.

3. В емпіричній частині дослідження надано представленість механізмів психологічного захисту у різних груп медиків, однак немає чіткого визначення про їх зв'язок із резистентністю до емоційного вигорання. В який спосіб особливості МПЗ пов'язані із резистентністю до емоційного вигорання у професійній діяльності лікарів.

4. Особливе значення резистентність до емоційного вигорання має у професіях соціономічного типу. Суб'єктний характер предмета й об'єкта професійної діяльності, внутрішній характер засобів і результатів праці в таких професіях визначають суперечливість самої професії й є одним з важливих джерел виникнення й прояву емоційного вигорання у професійній діяльності. Специфічні особливості професії лікаря спричиняють емоційне вигорання, хронічне стомлення в умовах постійного професійного стресу, пов'язаних із професійною діяльністю. Проте емпіричні дані про особливості проявів емоційного вигорання пов'язаних із професійною діяльністю лікарів, носять фрагментарний характер, ймовірно є необхідність у більш чіткому їх представленні.

Насамкінець ми хотіли б визначити, що зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Людмили Леонідівни, яка є актуальною для сучасної соціальної психології, психології соціальної роботи й відзначається науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю, є самостійним та завершеним дослідженням.

Представлена робота, за своїм науковим рівнем, новизною, теоретичним та практичним значенням, аналізом теоретичних й емпіричних даних, є завершеним дослідженням. Матеріали рукопису оформлені якісно, з дотриманням установлених вимог. Автореферат за своїм змістом повністю відображає основні положення, програму дослідження та висновки дисертації. Загальне оформлення дисертації та автореферату відповідає державним вимогам до оформлення кандидатських дисертацій та публікацій. Дисертація Лотоцької-Голуб Людмили Леонідівни за своїм змістом відповідає спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок: дослідження повністю відповідає вимогам МОН України щодо розробок такого рівня, а її авторка, Лотоцька-Голуб Людмила Леонідівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидат психологічних наук зі спеціальності: 19.00.05 - соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Доктор психологічних наук, доцент
провідний науковий співробітник лабораторії
психології політико-правових відносин
Інституту соціальної та політичної психології
НАПН України

О.М. Васильченко